ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ

ਫਾਲਸ਼ਾ ਅਤੇ ਕਪੂਰ, ਜੇ.ਜੇ. ਦੇ ਸਮੱਖ

ਮਹੰਤ ਹੇਮ ਰਾਜ,- ਮੁਦਈ-ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਬਨਾਮ

ਬਾਵਾ ਮਥਰਾ ਦਾਸ, - ਬਚਾਅ ਪੱਖ-ਜਵਾਬਦਾਤਾ

ਨਿਰਣੇ ਦੀ ਮਿਤੀ: 29/11/1951

1948 **ਦੀ ਨਿਯਮਤ ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ ਨੰ.** 171

ਵਸੀਅਤ-ਨਿਰਮਾਣ-ਦੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਸੀਅਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਜਾਇਦਾਦ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਆਮ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਹੋਣ ਜਾਂ ਸਾਂਝੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰ-ਭਾਰਤੀ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਐਕਟ (1925 ਦਾ XXXIX), ਸੈਕਸ਼ਨ 106 ਅਤੇ 107- ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਰਿਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ, ਕੀ ਵਸੀਅਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਉਸਦਾ ਹਿੱਸਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਰਿਵਾਜ਼ ਪੰਜਾਬ - ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ - ਮਾਨਤਾ ਦੀ ਹੱਦ।

ਆਪਣੀ ਵਸੀਅਤ ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਰ.ਡੀ. ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਐਮ.ਡੀ. ਅਤੇ ਆਰ.ਆਰ., ਉਸਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ। 1925 ਵਿੱਚ, ਆਰ.ਆਰ. ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਐਚ.ਆਰ. ਛੱਡ ਗਿਆ। 1929 ਵਿੱਚ ਆਰ.ਡੀ. ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। 1945 ਵਿੱਚ, ਐਚ.ਆਰ. ਨੇ ਆਰ.ਡੀ. ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਵੰਡ ਲਈ ਇਸ ਆਧਾਰ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਯੁਕਤ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਆਰ.ਡੀ. ਦੀ ਵਸੀਅਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਅੱਧੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ। ਐੱਮ.ਡੀ. ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਸਾਂਝਾ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਰ.ਡੀ. ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਆਰ.ਆਰ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਵਸੀਅਤ ਅਧੀਨ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ। ਐੱਮ.ਡੀ. ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਐਚ.ਆਰ. ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਐਚ.ਆਰ. ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਸੀਅਤ ਦੇ ਸਹੀ ਨਿਰਮਾਣ ਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਐਮ.ਡੀ. ਅਤੇ ਆਰ.ਆਰ. ਨੂੰ ਆਮ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਸਾਂਝੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਵਜੋਂ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਆਰ.ਆਰ. ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਹਿੱਸੇ ਬਾਰੇ ਨਿਰਵਸੀਅਤਤਾ ਸੀ, ਵਸੀਅਤਨਾਮਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਜਾਇਦਾਦ ਜੋ ਆਰ.ਆਰ. ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਈ ਗਈ ਸੀ, ਜੇਕਰ ਜਿਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਆਰ.ਡੀ. ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਲਬਧ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵ, ਹਿੰਦੂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਿਵਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਐਚ.ਆਰ. ਨੂੰ ਆਰ.ਆਰ. ਨੇ ਵਸੀਅਤ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੋ ਕੁਝ ਲੈਣਾ ਸੀ ਉਸਦੇ ਅੱਧੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ।

ਅੱਗੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿੱਚ ਜਮਾਂਦਰੂ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਆਮ ਸਾਂਝੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਨਿਯਮਤ ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਸੀਨੀਅਰ ਸਬ-ਜੱਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਮਿਤੀ 1 ਅਕਤੂਬਰ, 1948 ਦੀ ਡਿਕਰੀ ਤੋਂ ਮੁਦਈ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਖਰਚਿਆਂ ਸਮੇਤ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਕੇ.ਐਲ. ਗੋਸਾਈਂ, ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ, ਅਤੇ ਐਚ.ਐਲ. ਸਿਬਲ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ।

ਐਨ.ਐਲ. ਵਡੇਹਰਾ, ਜਵਾਬਦੇਹ ਲਈ।

ਨਿਰਣਾ

ਕਪੂਰ, ਜੇ. ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਸੀਨੀਅਰ ਸੁਬਾਰਡੀਨੇਟ ਜੱਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ 1 ਅਕਤੂਬਰ 1948 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਡਿਕਰੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੁਦਈ ਦੀ ਅਪੀਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵੰਡ ਲਈ ਮੁਦਈ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਵੰਸ਼-ਸਾਰਣੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਜੋ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ:-

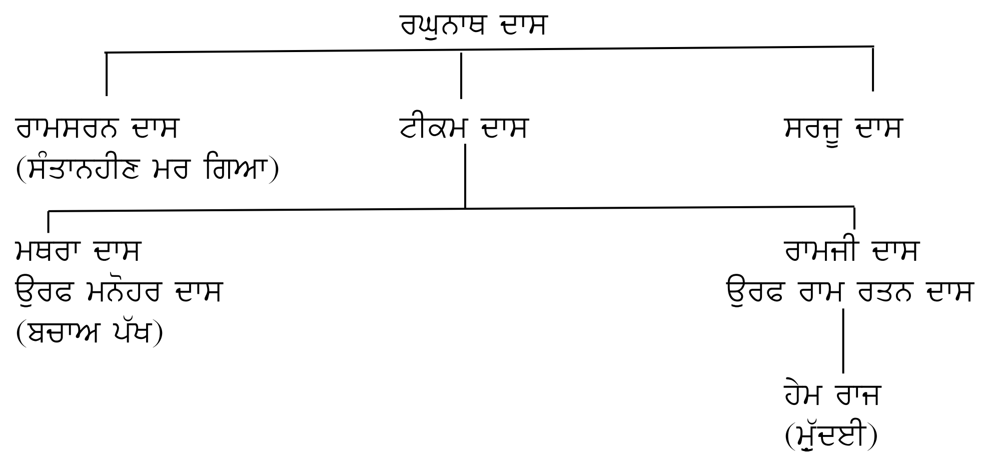

ਸਰਜੂ ਦਾਸ, ਇਹ ਅਰਜ਼ੀਦਾਵਾ ਵਿਚ ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਵੱਖ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਵੰਸ਼-ਸਾਰਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਸੰਯੁਕਤ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਜੋਂ ਸਾਂਝੇ ਰਹੇ ਸਨ। 1 ਅਕਤੂਬਰ 1908 ਨੂੰ, ਰਾਮਸਰਨ ਦਾਸ ਨੇ ਇੱਕ ਵਸੀਅਤ, ਐਕਜ਼ੀਬਿਟ ਡੀ 1, ਜੋ ਕਿ ਪੰਨਾ 102 ਤੇ ਛਾਪੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋ ਭਤੀਜਿਆਂ, ਟੀਕਮ ਦਾਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਚੇਲਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ। 1925 ਵਿੱਚ, ਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਉਰਫ਼ ਰਾਮ ਰਤਨ ਦਾਸ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ, ਹੇਮ ਰਾਜ, ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ। 1929 ਵਿਚ ਰਾਮਸਰਨ ਦਾਸ ਦੀ ਮੌਤ

ਹੋ ਗਈ, ਹੇਮ ਰਾਜ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਚਾਚਾ ਮਥਰਾ ਦਾਸ ਉਰਫ਼ ਮਨੋਹਰ ਦਾਸ ਨੇ ਪਾਲਿਆ ਸੀ।

ਵਾਹੀਯੋਗ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੰਤਕਾਲ ਮਥਰਾ ਦਾਸ ਉਰਫ਼ ਮਨੋਹਰ ਦਾਸ, ਰਾਮਸਰਨ ਦਾਸ, ਫਕੀਰ ਬੈਰਾਗੀ ਦੇ ਚੇਲੇ ਦੇ ਨਾਂ ਦਰਜ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਮਥਰਾ ਦਾਸ ਦੇ ਨਾ ਤੇ ਕੀਤੇ ਇੰਤਕਾਲ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੁਝ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜਾਇਦਾਦ ਵਕਫ ਹੈ ਅਤੇ ਠਾਕਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਕੱਲੇ ਮਥਰਾ ਦਾਸ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਇੰਤਕਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਕਿ ਇੰਤਕਾਲ ਆਪਣੇ ਭਤੀਜੇ ਹੇਮ ਰਾਜ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਅਤੇ ਖੁਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸੇ ’ਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇੰਤਕਾਲ ਸਿਰਫ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੇ ਮਥਰਾ ਦਾਸ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਹੀ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

10 ਨਵੰਬਰ 1945 ਨੂੰ, ਹੇਮ ਰਾਜ ਨੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਵੰਡ ਲਈ ਇੱਕ ਮੁਕੱਦਮਾ ਲਿਆਂਦਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਯੁਕਤ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਵਸੀਅਤ ਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਮਸਰਨ ਦਾਸ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਮਥਰਾ ਦਾਸ ਅਤੇ ਉਹ ਵਾਰਸ ਸਨ। ਹਿੰਦੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਵਿਵਾਦ ਵਾਲੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਡੀਡ ਸਾਲ 1910 ਤੋਂ ਸਾਲ 1929 ਤੱਕ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਮੁਦਈ ਦੁਆਰਾ ਇਹਨਾਂ ਨਾ ਕਿ ਉਲਟ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ‘ਏ’, ‘ਬੀ’ ਅਤੇ ‘ਡੀ’ ਵਜੋਂ ਚਿੰਨ੍ਹਿਤ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਸੰਪਤੀਆਂ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਟੀਕਮ ਦਾਸ ਦੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੇ ‘ਸੀ’ ਅਤੇ ‘ਈ’ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ‘ਕੇ’ ਤੱਕ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਇਦਾਦ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਚੇਲਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਰਾਮਸਰਨ ਦਾਸ ਦਾ ਵਾਰਸ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਸਾਂਝੇ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਵਸੀਅਤ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਦੀ ਮੌਤ ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਇਸਲਈ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਵਸੀਅਤ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਮੁਦਈ।

ਸਿੱਖਿਅਤ ਸੀਨੀਅਰ ਸੁਬਾਰਡੀਨੇਟ ਜੱਜ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਚਾਰ ਮੁੱਦੇ ਬਣਾਏ:-

(1) ਕੀ ਵਿਵਾਦ ਵਾਲੀ ਜਾਇਦਾਦ ਮੁਦਈ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਦਈ ਦੀ ਸੰਯੁਕਤ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੈ?

(2) ਜੇਕਰ ਮੁੱਦਾ ਨੰਬਰ 1 ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਮੁਦਈ ਐਕਜ਼ੀਬਿਟ ਡੀ1, ਵਸੀਅਤ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਅੱਧੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ?

(3) ਕੀ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਰਾਮਸਰਨ ਦਾਸ, ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਵਾਰਸ ਹੈ?

(4) ਮੁਦਈ ਕਿਸ ਰਾਹਤ ਦਾ ਅਤੇ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ?

ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਸਾਂਝਾ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿ ਮੁਦਈ ਵਸੀਅਤ, ਐਕਜ਼ੀਬਿਟ ਡੀ1 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅੱਧੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 106 ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਸੀ ਅਤੇ

ਇਹ ਕਿ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਰਾਮਸਰਨ ਦਾਸ, ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਵਾਰਸ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਦਈ ਇਸ ਲਈ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੁਦਈ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਸੀਅਤ ਦੇ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ ਜੋ ਵਸੀਅਤ, ਐਕਜ਼ੀਬਿਟ ਡੀ 1 ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਵਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ:-

> "ਮੇਰੀ ਮੌਤ ਤੇ ਮੇਰੇ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਵੇਂ ਚੇਲੇ **** 'ਤੇ ਸਥਿਤ, ਚੱਲ ਅਤੇ ਅਚੱਲ, ਹਰ ਵਰਵੇ ਦੀ ਮੇਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਗੇ।"

ਇਸ ਵਸੀਅਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਲਾਗੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵ, ਜੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਵਸੀਅਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲੈਣੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦੁਆਰਾ, ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ, ਲੈਪਸ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ, ਜਾਂ ਵਸੀਅਤ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ, ਵਾਰਸ ਜਾਂ ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮੌਤ ਨਾਲ, ਵਸੀਅਤਨਾਮਾ ਜਾਂ ਵਸੀਅਤ ਖੱਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਵੇਖੋ: *ਇਲੀਅਟ ਬਨਾਮ ਡੇਵਨਪੋਰਟ* ***(ਆਈ. ਪੀ. ਡਬਲਯੂ.** 83), ਅਤੇ ਮੇਬੈਂਕ ਬਨਾਮ ਬਰੂਕਸ (**1 ਬੀ. ਸੀ. ਸੀ.** 84)*। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਬਿਆਨ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਥੀਓਬਾਲਡ ਆਨ ਵਿਲਜ਼ ਵਿੱਚ ਪੰਨਾ 662 ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਜੇਕਰ ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਕੋਈ ਵਾਰਸ ਜਾਂ ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਸੀਅਤ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਜਿਹੀ ਵਿਰਾਸਤ ਲੈਪਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਿਰਵਸੀਅਤਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 107 ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ:-

> "ਜੇਕਰ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਵਾਰਿਸਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਾਰਸ ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ, ਜਿੰਨਾ ਉਸ ਲਈ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਬਚੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ।"

ਇਹ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਵਸੀਅਤ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਯੋਗ ਹੋਣ ਤੋਂ, ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਜਾਂ ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਵਾਰਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਇੱਕ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਰਵਸੀਅਤਤਾ ਹੋਵੇਗੀ- ਜੇ ਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਜਿਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲਦਾ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇਸ ਬਿਆਨ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੇਸਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਾਸੂ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਐਕਟ ਦੇ ਪੰਨਾ 484 ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸਿੱਖਿਅਤ ਸੀਨੀਅਰ ਸੁਬਾਰਡੀਨੇਟ ਜੱਜ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 106 ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੂਜੇ ਵਾਰਸ, ਅਰਥਾਤ, ਮਥਰਾ ਦਾਸ ਕੋਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ, ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਗਲਤੀ ਵਿਚ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ, ਵਸੀਅਤ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਅਰਥ ਲਏ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਸਲ ਨਿਰਮਾਣ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਵਾਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਅੱਧਾ-ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਲੈਪਸ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ: ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 107 ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ ਨਾ ਕਿ ਉਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 106।

ਮਿਸਟਰ ਗੋਸਾਈਂ ਨੇ *ਜੋਗੇਸ਼ਵਰ ਨਰਾਇਣ-ਦੇਵ ਬਨਾਮ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਦੱਤ,* ***ਆਈ. ਐਲ. ਆਰ.*** *(1896) 23* ***ਕਲਕੱਤਾ*** *670* ***ਸਫ਼ਾ*** *678* ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿਵੀ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲਾਰਡਸ਼ਿਪ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਲਾਰਡ ਵਾਟਸਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ:-

> "ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਵਿੱਚ, ਮਿਸਟਰ ਬਰੈਨਸਨ ਨੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਨੁਕਤਾ ਉਠਾਇਆ, ਜੋ ਕਿ ਅਰਜ਼ੀਦਾਵਾ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ *ਵਿਦਿਨਾਦਾ ਬਨਾਮ ਨਾਗਾਮਲ* ***ਆਈ. ਐਲ. ਆਰ.*** *(1888) 11* ***ਮਦਰਾਸ*** *258* ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ, ਕਿ, ਵਸੀਅਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਰਾਣੀ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਿਲਡਾ ਦੇ ਚਾਰ ਅੰਨਾ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਬਣ ਗਏ, ਅਤੇ ਆਮ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਬੇਅਸਰ ਸੀ। ਉਸ ਕੇਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਇੱਥੇ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ; ਅਤੇ, ਜੇਕਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਬਿੰਦੂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਨ ਹੋਵੇਗੀ। ਇੱਕ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਠੋਸ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹਿੰਦੂ ਵਸੀਅਤ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਦਰਾਮਦ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਅਤਿ ਤਕਨੀਕੀ ਨਿਯਮ ਸੀ। ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹਿੰਦੂ ਕਾਨੂੰਨ ਲਈ ਅਣਜਾਣ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਅਣਵੰਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਹਿਭਾਗੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ। ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ ਤੇ, ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇੱਕ ਸੰਚਾਲਨ, ਜਾਂ ਸਾਂਝੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੁਆਰਾ ਉਸਦੇ ਨਿੱਜੀ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਝੌਤਾ, ਇੱਕ ਵਿਛੋੜੇ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।"

ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਵਸੀਅਤ ਅਧੀਨ ਲਈ ਗਈ ਜਾਇਦਾਦ ਆਮ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਾਂਝੀ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ। *ਮੁਸੁਮਤ ਜੀਓ ਬਨਾਮ ਮੁਸੁਮਤ ਰੁਕਮਨ ਅਤੇ ਹੋਰ* ***ਆਈ. ਐਲ. ਆਰ.*** *(1927) 3* ***ਲਾਹੌਰ*** *219* ਵਿੱਚ, ਲਾਹੌਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇੱਕ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪ੍ਰੀਵੀ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਿਯਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹਾ: –

> "ਇਹ ਕੇਸ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੋਹਫ਼ੇ ਜਾਂ ਵਸੀਅਤ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ੇਅਰਾਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਨਿਰਧਾਰਨ ਦੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਂਝੇ ਮਾਲਕਾਂ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਾਂਝੇ-ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਵਜੋਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ *ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੁਬੈਨ ਬਨਾਮ ਮੁੰਦਰਾ ਦੁਬੈਨ* ***ਆਈ. ਐਲ. ਆਰ.*** *(1911) 33* ***ਇਲਾਹਾਬਾਦ*** *665* ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸੰਯੁਕਤ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਿੰਦੂ ਕਾਨੂੰਨ ਲਈ ਅਣਜਾਣ ਹੈ।"

ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਾਜ਼ਾ ਮਾਮਲੇ *ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਿਵ ਦੇਵੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਨੌਹਰੀਆ ਰਾਮ ਅਤੇ ਹੋਰ* **ਏ. ਆਈ. ਆਰ.** 1940 **ਲਾਹੌਰ** 318 ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਬੇਟੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਵਸੀਅਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਬੇਦਖਲੀ ਅਤੇ ਸੰਕੇਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਕਿ ਕਿਸ ਨੂੰ ਵਾਰਿਸ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਾਰਿਸ ਦੀ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਪਤਨੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਣ ਤੇ ਵਸੀਅਤ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਉਦਹਾਰਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਵਸੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਸਹੀ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਵਾਰਿਸਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਸੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਬਾਰੇ ਨਿਰਵਸੀਅਤਤਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਸੀਅਤਨਾਮਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਜੋ ਵਸੀਅਤ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਕੋਲ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਜਿਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਹੁਣ ਰਾਮਸਰਨ ਦਾਸ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਫਿਰ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਕੀ ਹੈ? ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਲਈ ਵਕੀਲ ਮੁੱਲਾ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਨਿਯਮ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਧਾਰਾ 43 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਭਰਾ ਇੱਕ ਭਰਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਤਰਜੀਹ ਅਨੁਸਾਰ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਇਸ ਹੱਦ ਤਕ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਆਮ ਸਾਂਝੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ *ਕਨ੍ਹੱਈਆ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਕਿਸ਼ਨ*, 39

ਪੀ.ਆਰ. 1884 ਗੁੜਗਾਓਂ ਦੇ ਅਗਰਵਾਲ ਬਾਂਨਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਮਾਂਦਰੂ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਦੇਵੀ ਸਹਾਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮੰਗਲ ਸੈਨ 81 **ਪੀ.ਆਰ.** 1874 (**ਐਫ.ਬੀ.**) ਵਿੱਚ, ਧਿਰਾਂ ਅੰਬਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਬਾਨਿਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੰਨਾ 247 ਤੇ, ਮੇਲਵਿਲ, ਜੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ:-

> "ਅਸੀਂ ਇਸ ਖੋਜ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਸਮਰੱਥ ਗਵਾਹ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।"

ਅਜੁਧੀਆ ਪਰਸ਼ਾਦ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਾਰਕਾ ਦਾਸ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ 71 **ਪੀ.ਆਰ.** 1882 ਵਿੱਚ ਸਰ ਮੈਰੀਡੀਥ ਪੋਲਵੇਡਨ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਕਰਨਾਲ ਦੇ ਮਹਾਜਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਕੇਸ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਮਾਂਦਰੂ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭਤੀਜਾ ਆਪਣੇ ਚਾਚੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਪੱਤੀ ਦੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਨਾ 200 ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਕਿਹਾ:-

> "ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਇੱਕ ਜਮਾਂਦਰੂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਵਾਰਿਸ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਉਹ ਜਿਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਜਿਕਰ ਕੀਤੇ ਜਗਾਧਰੀ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜੋ ਬਚਾਅ ਦਾ ਰਾਹ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਅਗਰਵਾਲ ਬੰਨੀਆ ਵਿਚਕਾਰ ਵੀ ਇੱਕ ਕੇਸ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ।"

ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਅਗਲਾ ਮਾਮਲਾ *ਕਨ੍ਹੱਈਆ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਕਿਸ਼ਨਾ* 39 **ਪੀ.ਆਰ.** 1884 ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਂ ਉੱਪਰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਵੀ ਅਗਰਵਾਲ ਬਾਂਨਿਆਂ ਦਾ ਸੀ ਪਰ ਗੁੜਗਾਉਂ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ। ਲਾਹੌਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਖੱਤਰੀਆਂ ਦੇ ਦੋ ਕੇਸ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ *ਅਬਨਾਸ਼ੀ ਰਾਮ ਬਨਾਮ ਮੂਲ ਚੰਦ* 44 **ਪੀ.ਆਰ.** 1884, ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ *ਦਿਆਲ ਬਨਾਮ ਮਥਰਾ ਦਾਸ* 61 **ਪੀ.ਆਰ.** 1916, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਪੀਤਾਂਬਰ ਬਨਾਮ ਗਣੇਸ਼ ਰਾਮ 143 **ਪੀ.ਆਰ.** 1890 ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹੀ ਨਿਯਮ ਮੌਜੂਦ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। *ਮਹਿਤਾਬ-ਉਦ-ਦੀਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਅਬਦੁੱਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰ* 140 **ਪੀ.ਆਰ.** 1908 ਵਿਚ ਲਾਲ ਚੰਦ, ਜੇ. ਦੇ

ਨਿਰੀਖਣ ਦਾ ਖਾਸ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਇਹ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸ਼ਮਸੀ ਖਵਾਜਾ ਦਾ ਕੇਸ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਨਾ 647 ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਕਿਹਾ:-

> "ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੁਦਈ ਦੁਆਰਾ ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਿਵਾਜ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੁਰਲੱਭ ਜਾਂ ਬੇਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਪੰਨਾ 644 ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ:-

> "ਜਮਾਂਦਰੂ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਰਤੋਂ ਹਿੰਦੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਵੀ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਇਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿੱਚ ਜਾਤ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।"

ਕਾਹਨੀ ਰਾਮ ਬਨਾਮ ਮੌਲਰ **ਏ. ਆਈ. ਆਰ.** 1937 **ਲਾਹੌਰ** 710 ਵਿੱਚ, ਟੇਕ ਚੰਦ, ਜੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਮਿਤਾਕਸ਼ਰਾ ਸੰਪੱਤੀ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਵਿਚ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਰੋਹਤਕ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਅਗਰਵਾਲ ਮਹਾਜਨਾਂ ਵਿਚ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਰਿਵਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਰਿਵਾਜ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਭਤੀਜੇ ਨੂੰ ਚਾਚੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮ੍ਰਿਤਕ ਪੁੱਤਰ ਰਹਿਤ ਚਾਚੇ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਵਾਰਿਸ ਹੋਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। *ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਬਨਾਮ ਬੇਲੀ ਰਾਮ* ***ਆਈ. ਐਲ. ਆਰ.*** *1941* **ਲਾਹੌਰ** *620* ਵਿੱਚ ਬੇਕੇਟ, ਜੇ. ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਇਸ ਹੀ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਖੱਤਰੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ।

ਮੰਗਤਾ ਬਨਾਮ ਮੰਗਤ ***ਏ.ਆਈ.ਆਰ.*** *1942* ***ਲਾਹੌਰ*** *27* ਵਿੱਚ, ਟੇਕ ਚੰਦ, ਜੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਖ਼ਤ ਮਿਤਾਕਸ਼ਰਾ ਨਿਯਮ ਰੋਹਤਕ, ਕਰਨਾਲ ਅਤੇ ਗੁੜਗਾਓਂ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਹਿੰਦੂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ, *ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਲੋਰਾਂਡੀ ਬਨਾਮ ਨਿਹਾਲ ਦੇਵੀ* ***ਆਈ.ਐਲ.ਆਰ.*** *(1925) 6* ***ਲਾਹੌਰ*** *124* ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਕੇਸ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਮਾਂਦਰੂ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸਿਰਫ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਪਹਿਲਾਂ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਧੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਚੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵਾਰਿਸ ਹੋਵੇਗਾ? *ਮਹਿਤਾਬ-ਉਦ-ਦੀਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਅਬਦੁੱਲਾ* 140 **ਪੀ.ਆਰ.** 1908 ਵਿੱਚ ਲਾਲ ਚੰਦ, ਜੇ. ਦੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸੁੱਧਤਾ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ੱਕੀ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਵਡੇਹਰਾ ਦੁਆਰਾ *ਪੰਡਿਤ ਮੁਰਲੀ ਧਰ ਬਨਾਮ ਪੰਡਿਤ ਅਮਰ ਨਾਥ* (1940) 42 **ਪੀ.ਐਲ.ਆਰ.** 348 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਸਿਰਲੇਖ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਭਰਾ ਨੂੰ

ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਭਰਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਗੋਦ ਲਏ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਭਰਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਭਰਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਪੋਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਝਗੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਕੇਸ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਹੁਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਡੇਹਰਾ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਸ ਦਲੀਲ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਿਵਾਜ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਉਸ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਰੱਖ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। *ਪੀਤਾਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਰਾਜਾ* ***ਆਈ.ਐਲ.ਆਰ. (1918) 41 ਮਦਰਾਸ 778*** ਅਤੇ *ਈਫੁਆਹ ਅਮੀਸਾਹ ਬਨਾਮ ਈਫੁਆਹ ਕਰਬਾਨ*, (2) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਵੀ ਕੌਂਸਲ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਰਡ ਮੌਗਨ ਨੇ ਪੰਨਾ 462 ਤੇ ਕਿਹਾ:-

> "ਭੌਤਿਕ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜਾਣੂ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਿਵਾਜ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸਬੂਤ ਦੇ ਕੇ ਇੰਨੇ ਬਦਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਆਂਇਕ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।"

ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸੂਰਜ ਕੌਰ ***ਆਈ.ਐਲ.ਆਰ. 1941 ਲਾਹੌਰ 546*** ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਇਕ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ *ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਦੇ ਕੇਸ* ***ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1951 ਸਿਮਲਾ 242*** ਵਿਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨਿਯਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਮੁਦਈ ਉਸ ਅੱਧੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਜੋ ਕਿ ਲੈਪਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਕਾਰਨ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਪਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮਥਰਾ ਦਾਸ ਅਤੇ ਹੇਮ ਰਾਜ ਦੇ ਹੱਕ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।

ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। 11 ਜੂਨ 1947 ਨੂੰ ਹੇਮ ਰਾਜ ਦੇ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ:-

> "ਮੇਰਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੁਣ ਸਿਰਫ਼ ਪਿੰਡ ਢੋਲੇਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਜ਼ਮੀਨੀ ਜਾਇਦਾਦ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਟਾਊਨ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁਦਈ ਦੇ ਪੈਰਾ 4 (ਰੇ) ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।"

ਇਸ ਤੇ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੀ ਜਾਇਦਾਦ ਰਾਮਸਰਨ ਦਾਸ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਸੀਅਤ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। 19 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ, ਹੇਮ ਰਾਜ ਨੇ ਸੋਧ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮਾ

ਪੈਰਾ 4 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੰਪਤੀ ਦੀ ਧਾਰਾ (ਰੇ) ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸਦੇ ਅਰਜ਼ੀਦਾਵਾ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਹਲਫਨਾਮੇ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਸੁਬਾਰਡੀਨੇਟ ਜੱਜ ਨੇ ਇਸਨੂੰ 17 ਜਨਵਰੀ 1948 ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹਲਫਨਾਮਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਇੱਕ ਸੁੱਧ ਅਤੇ ਸਧਾਰਨ ਗਲਤੀ ਸੀ, ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਉਸ ਪੜਾਅ ਤੇ ਸੋਧ ਨੂੰ ਅਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੱਕ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਵਾਂਗਾ ਜਿਸਦਾ ਅਰਜ਼ੀਦਾਵਾ ਦੇ ਪੈਰਾ 4 ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ 'ਏ' (ਅਲਿਫ਼), 'ਬੀ' (ਬੇ) ਅਤੇ 'ਡੀ' (ਡਾਲ) ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਏ ਗਈਆਂ ਸੰਪਤੀਆਂ ਟੀਕਮ ਦਾਸ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਮੁਦਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਦੋਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਧੇ ਅਤੇ ਅੱਧੀਆਂ ਸੰਪਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਗੇ। ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਾਹੀਯੋਗ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਨ, ਇੱਕ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ ਸਿਰਫ ਇਹ ਘੋਸ਼ਣਾ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀਆਂ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਸੰਪਤੀਆਂ 'ਐਫ਼' (ਜ਼ੇ) ਅਤੇ 'ਆਈ' (ਸ਼ਿਨ) ਨੂੰ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਦਵਾਰਕੀ, ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਦੀ ਪਤਨੀ, ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸਲਈ, ਮੁਦਈ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਬਾਕੀ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ, ਅਰਥਾਤ, 'ਸੀ' (ਜਿਮ), 'ਈ' (ਰੇ), 'ਜੀ' (ਯੇਹ), 'ਐਚ' (ਸਿਨ), 'ਜੇ' (ਸੁਆਦ) ਅਤੇ 'ਕੇ' (ਜ਼ੁਆਦ) ਰਾਮਸਰਨ ਦਾਸ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਵਸੀਅਤ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਸੀਅਤ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈਆਂ ਇਹਨਾਂ ਸੰਪਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁਦਈ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਇੱਕ ਚੌਥਾਈ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਵਸੀਅਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਨੂੰ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮੁਦਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਵਿਚਕਾਰ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਾਇਦਾਦ (ਸੀ) (ਜਿਮ) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੁਦਈ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਇੱਕ ਚੌਥਾਈ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤ ਕੇਵਲ ਦੋ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ, ਭਾਵ ਮੁਦਈ ਇੱਕ ਚੌਥਾਈ ਅਤੇ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦਾ ਤਿੰਨ-ਚੌਥਾਈ ਹਿੱਸਾ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਡਿਕਰੀ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਇਸ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਡਿਕਰੀ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਖਰਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਇਜ਼ਾਜਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਫਾਲਸ਼ਾ ਜੇ., ਮੈਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ:- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪਰਮਾਣਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਸਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਕੁਮਾਰੀ ਰਾਜ
(ਅਨੁਵਾਦਕ)